

El catalanisme i l'Espanya plural

Antoni Castells / Catedràtic d'Hisenda Pública de la Universitat de Barcelona.
Membre de la Comissió Executiva del PSC

Introducció

Han passat més de vint anys des de l'aprovació de la Constitució i dels primers Estatuts d'Autonomia. La Generalitat s'ha consolidat com a institució d'autogovern i és responsable d'àmplies parcel·les de la vida pública a Catalunya. L'Estat de les autonomies és una realitat, i a Espanya tenim un sector públic molt descentralitzat, similar, en alguns aspectes, als que tenen els països federals. L'Espanya de les autonomies ha resolt, sens dubte, moltes coses, ha permès avançar en molts sentits. Però, en canvi, no ha acabat de solucionar els problemes de l'encaix del País Basc i de Catalunya, que és en definitiva el motiu pel qual va néixer. I en algun cas, el del País Basc, potser ni tan sols estem més a prop de la solució del que podíem estar-hi fa uns anys.

Descentralització política i solució dels problemes nacionals no necessàriament van del bracet, i potser ens hem de començar a plantejar que són qüestions diferents que, en part, reclamen solucions diferents. En aquesta conjuntura històrica, el catalanisme hi té, probablement, alguna cosa a dir. Catalunya endins i Catalunya enfora: respecte el nostre autogovern i respecte a l'articulació de Catalunya amb Espanya, és a dir, respecte al model d'Estat.

L'esquerra, el catalanisme i la Constitució democràtica

Al llarg de la història recent d'Espanya, l'esquerra i el catalanisme han estat aliats. Han compartit plantejaments, plataformes polítiques, objectius tàctics i opcions estratègiques. Això darrer és especialment important. Significa que, hi hagués o no una total coincidència sobre el que s'havia de fer l'endemà, existia una sintonia de fons sobre les grans línies de l'horitzó cap el que volíem anar. Així va succeir en l'oposició al franquisme quan les coses van començar a aclarir-se, va succeir d'una manera especialment visible durant la transició i l'elaboració de la Constitució, i també, d'una o una altra forma, durant les primeres passes de la democràcia. És cert que el pacte constitucional va més enllà i avarca més coses. El pacte constitucional es fa entre l'esquerra i les forces autonomistes, per una banda, i la dreta reformista (en bona part, desenganxada del franquisme), per una altra. Però qui va marcar el terreny de joc d'aquest pacte eren els primers. L'esquerra democràtica i l'autonomisme són els qui van definir els aspectes essencials pel que fa a l'articulació territorial de l'Estat: democràcia a Espanya i autonomia a Catalunya (i al País Basc i Galícia). D'alguna manera podríem dir que les forces progressistes i el catalanisme van imposar les grans opcions estratègiques, encara que els moviments tàctics, el dia a dia, el va gestionar la dreta reformista, que,

d'altra banda, va fer un esforç per superar la visió centralista i uniformista tradicional del nacionalisme espanyol.

Des del punt de vista de l'estructura territorial de l'Estat, la Constitució representa l'afirmació simultània de l'autonomia de Catalunya i de la democràcia a Espanya. Són dos objectius que van junts, són el crit de llibertat, amnistia, Estatut d'autonomia convertit en bandera no sols dels catalanistes, sinó de tots els demòcrates espanyols. Però no és només això, és a la vegada en certa forma l'afirmació de la seva necessària vinculació. Si no fos per les connotacions de la paraula, diria de la seva indissociabilitat. Ve a ser l'afirmació que la democràcia només serà possible a Espanya si respecta l'autogovern de Catalunya (i naturalment de les altres realitats nacionals) i que l'autogovern de Catalunya només serà possible dins del marc de l'Estat democràtic espanyol. Per això, podem afirmar que es tracta d'una doble afirmació, la que acabo de formular, però també d'una doble renúncia: la de l'Estat democràtic espanyol a construir-se sobre la base del centralisme, l'unitarisme i l'intent de reconstruir, o construir tal vegada per primer cop, un Estat nacional 'a l'espanyola'; i la del catalanisme a construir el seu autogovern al marge de la realitat política espanyola, és a dir, a constituir un Estat propi i independent al marge de l'Estat espanyol. Aquest és, al meu entendre, el sentit profund, en realitat, del pacte constitucional. I en el respecte a aquest sentit profund és en el que s'hauria de basar la tantes vegades pregonada lleialtat constitucional.

Des d'aquesta perspectiva, la Constitució suposa l'enterrament de l'Estat-nació a Espanya, si és que mai ha existit, o de l'intent de reconstruir-lo per part d'aquells que en poguessin tenir l'aspiració. L'Estat-nació està en crisi. A Europa, amb avanços i retrocessos, però inexorablement, estem anant cap a una realitat política plurinacional. I si és així a Europa, a Espanya és doblement cert. En el passat, les relacions entre Catalunya i Espanya han estat marcades per un doble fracàs. El de l'Estat espanyol, per una banda, que no ha estat capaç de construir un model uniformista assimilant, però fent desaparèixer, les realitats nacionals originàries, ni tampoc d'oferir un projecte comú de convivència que respectés l'autogovern polític d'aquestes realitats nacionals. Però també el fracàs de Catalunya per a construir un Estat propi, separant-se, en el cas límit, d'Espanya, o bé per ocupar un paper capdavanter dins de l'Estat espanyol per tal d'adaptar-lo al que convenia a la societat catalana. Tot això és sabut i forma part de la nostra història: un centre prou fort política i militarment per imposar-se a la perifèria, però massa feble econòmicament per crear un autèntic mercat nacional i sense una classe dirigent capaç d'unificar 'nacionalment' el país; una Catalunya prou forta econòmicament per no ser assimilada per Espanya, però massa feble políticament i derrotada militarment, com per jugar un paper capdavanter en la direcció de l'Estat (el cas del País Basc, que formava part del Regne de Castella i no havia estat derrotat en la Guerra de Successió, té tota una altra història, i no començarà a manifestar-se en els seus contorns fins la crisi de l'antic règim i les guerres carlistes). A diferència del que va succeir a d'altres llocs, a Espanya no van ser les regions més pròsperes econòmicament les que van dirigir el procés de construcció nacional, ni les regions amb la capitalitat política aquelles de les que va sorgir una burgesia capaç d'encapçalar el procés de creació d'un mercat nacional.

En afirmar Espanya com una realitat política descentralitzada, en la que hi tenen cabuda diferents nacionalitats, la Constitució significa implícitament la

superació del paradigma de l'Estat-nació, ja que nega l'equiparació biunívoca entre realitat nacional i poder estatal. Ni l'existència de l'Estat pressuposa la d'una única realitat nacional (en contra del que vol el nacionalisme centralista espanyol), ni la de la realitat nacional de Catalunya exigeix l'existència d'un Estat propi, separat de l'espanyol, ja que aquesta realitat nacional pot exercir el seu autogovern dins de l'Estat espanyol.

Ara bé, la Constitució és fruit del pacte entre forces polítiques que tenien uns plantejaments molt diferents. I encara que, com he assenyalat, les forces progressistes i el catalanisme (i els altres moviments autonomistes) marquen el terreny de joc, les forces reformistes de centre-dreta procedents del franquisme eren les que governaven i calia posar-s'hi d'acord. Aquests partits tenien una certa mala consciència, i van cedir en molts aspectes, però havien de fer molts equilibris, i per això la Constitució és el resultat de concessions mútues. Tothom va haver de cedir per a que fos possible l'acord, i el resultat és en molts aspectes un model ambigu, no interpretable d'una manera inequívoca, sinó a gust de tothom. Per això podem afirmar que la Constitució és, en certa mesura, pel que fa al model d'Estat, un model obert, en el que hi tenen cabuda concrecions de signe diferent, unes més autonomistes i altres més centralistes. Des de les que van en un sentit fortament federalista fins a altres més aviat equiparables a sistemes unitaris amb un alt grau de descentralització administrativa, no política, en el que les Comunitats Autònomes serien assimilables a poca cosa més que uns poderosos governs locals. El fet d'avançar en una o una altra línia no depèn de la Constitució, sinó de la voluntat de les forces polítiques governants (o de l'eventual consens existent entre les forces polítiques dominants) a l'Estat espanyol. Tan constitucional és una llei estatal d'educació que deixi un ample marge per a l'autogovern de les Comunitats Autònomes, com una altra que el restringeixi a aspectes gairebé administratius, i que per tant faci difícil que els governs autonòmics puguin dur a terme polítiques pròpies, i diferenciades entre ells, en aquest camp. I el mateix succeeix en matèria de sanitat, o d'habitatge, o de medi ambient, o en tants i tants d'altres.

Naturalment, la Constitució estableix uns límits, tant per dalt com per baix. Ni és possible negar la capacitat legislativa de les Comunitats Autònomes, ni tampoc no ho és deixar un marge tan ampli que desconegui la igualtat bàsica de drets i deures entre els ciutadans espanyols. Però dintre d'aquests límits, hi ha un ampli marge per concretar el model constitucional en un sentit més o menys autonomista. En un sentit més semblant al dels sistemes federals, o bé en un altre més semblant al dels sistemes unitaris. Per això és un error pretendre, com de vegades es fa amb la millor voluntat, que la Constitució espanyola estableix, per si mateixa, un model de tipus federal, encara que no li doni aquest nom. Aquest automatisme no és cert, i formular-lo, encara que es faci amb tota la bona intenció de proporcionar arguments en una determinada direcció, corre el risc de donar per guanyades algunes batalles que encara s'han de lliurar. Com també seria un error pretendre que per avançar cap a un model federal resulta imprescindible reformar la Constitució (llevat pel que fa al Senat). La major o menor concreció federalista o unitarista del nostre model d'Estat depèn, en essència, del projecte polític de les forces governants. És per aquest motiu, també, que no pot responsabilitzar-se més del compte el Tribunal Constitucional d'aquesta qüestió. La missió del Tribunal Constitucional és dilucidar si són constitucionals les disposicions adoptades per uns i altres, és a dir, si determinada norma o disposició entra dins del marge que

hem assenyalat que deixa disponible la Constitució. No la d'escollir entre les diferents alternatives constitucionalment possibles. Per això, en més d'una ocasió el Tribunal Constitucional ha avalat la constitucionalitat d'una determinada norma, i al mateix temps ha assenyalat que aquesta no era l'única alternativa possible, i que n'hi havia d'altres, també dins de la Constitució, que podien ser més (o menys, hipotèticament) autonomistes.

El present de l'Estat de les autonomies: el ressorgir del nacionalisme

El PP està protagonitzant, estigui o no planejada de forma conscient, una acció política de signe nacionalista espanyol. Està clar que en tot això també hi ha, i no són petits, factors de càlcul electoralista. El PP ha trobat en aquesta qüestió (aguditzada pel terrorisme i la situació del País Basc) un filó electoral, que, juntament amb la preocupació per la immigració, ha estat probablement decisiu per la majoria absoluta del 2000. Són dues qüestions, tant la de la immigració com la del terrorisme i el nacionalisme espanyol, que portades a la cursa electoral i al debat entre partits, poden fer molt mal, perquè un cop iniciada la cursa cap partit pot renunciar a participar-hi sense un greu risc de perdre la carrera electoral. És un cas típic en el que l'estricta persecució dels interessos propis (de cada partit, i expressats en termes electorals) no porta a l'interès general. Per això cal un cert consens per part dels diferents contendents. Això no vol dir que no calgui el debat i que aquest no s'hagi d'expressar amb tota llibertat. No hi ha d'haver temes tabús, ni zones reservades, ni veritats no discutibles. Només faltaria que establíssim el principi que els temes importants, precisament perquè ho són, no poden ser objecte de discussió. I cal reconèixer que de vegades es confon el consens amb la censura. Tot ho és de discutible, especialment quan ens referim a qüestions problemàtiques sobre les quals fins ara no hem estat capaços de trobar solucions. El que es tracta és d'establir unes regles del joc que persegueixin dos objectius: primer, que aquest debat no porti a una subhasta de propostes demagògiques i populistes, com pot succeir fàcilment si no es fa adequadament; segon, que les solucions adoptades tinguin una certa estabilitat que faci que no estiguin subjectes als canvis de majories parlamentàries (el que probablement requereix un cert grau de consens). En definitiva, també el mercat, fins i tot el polític, necessita unes certes regles del joc per assegurar que la competència porta a solucions d'equilibri i eficients.

No tot en el projecte neo-nacionalista del PP és, però, simple càlcul electoral. Al revés, crec que aquest aspecte és desgraciadament complementari, instrumental. Es tracta d'un projecte polític que té unes arrels força més fondes que això, i que per aquesta raó és precisament bastant més preocupant. No es tracta, a més, d'un simple revival, de la reaparició de la dreta espanyola de sempre, reaccionària i centralista, que vol recuperar les essències de la pàtria, tan desdibuixades després d'aquesta etapa desbocada de descentralització i de nacionalismes perifèrics campant pels seus respectes. Alguna cosa d'això hi ha, per descomptat, i els aires i el llenguatge que utilitzen alguns dels líders del PP, especialment J. M. Aznar, contribueixen, sens dubte, a reforçar aquesta impressió. És més, és possible que en el cas d'Aznar aquest sigui l'origen i la força inicial. Una certa nostàlgia de l'Espanya de sempre, que ara està en perill. Però en general, el projecte nacionalista del PP no és un projecte de nostàlgia, sinó de futur; no és un projecte que es llepa les ferides de l'Espanya imperial, sinó que mira

amb orgull una nova realitat d'Espanya, per primera vegada en peu d'igualtat amb els altres països més avançats, i en bastants capítols pensant fins i tot que pot donar lliçons.

Que Espanya ha fet un salt endavant molt important és inqüestionable, i aquesta nova realitat espanyola és bona per a tots els que en formem part. No ens n'hem de sentir exclosos ni veure-la amb distància. Al revés, tot això ha estat possible gràcies a la nova etapa de democràcia, incorporació a Europa, descentralització i modernització que es va iniciar després de la transició. Però el PP, enlloc de treure'n aquesta conclusió, en treu la contrària: la de convertir l'orgull de la feina feta en la base que alimenta un nou nacionalisme espanyol. I amb això provoca, com és lògic, el rebuig de tots aquells que només podem veure amb temor i desconfiança qualsevol signe de resorgiment del nacionalisme espanyol. I fa que enlloc de sentir com a propis els èxits d'aquesta Espanya democràtica, veiem amb recel qualsevol intent de subratllar-los, perquè sabem el que vindrà al darrera.

Ara bé, com abans he assenyalat, aquest projecte nacional espanyol reposa en bases diferents que en el passat, s'expressa amb orgull i sense vergonya. Però sobretot, aquest nacionalisme es basa en una nova realitat econòmica. Avui Madrid no és solament l'Estat, una ciutat de funcionaris. S'ha convertit, ens agradi o no, en molts aspectes, en la capital econòmica d'Espanya: la que concentra la seu de les principals empreses, dels bancs més importants, el principal focus d'atracció de les empreses multinacionals, la que té un major pes en les activitats tecnològicament avançades, el lloc on es prenen les principals decisions; i ha passat al davant de Catalunya, i està clarament per sobre de la mitjana de la UE, en termes de PIB per habitant. Naturalment, el poder polític, i especialment en l'etapa del PP, ha contribuït poderosament a aquesta evolució. Però seria una mica miop per part nostra veure només aquest aspecte.

Aquesta constatació hauria de portar a preguntar-nos què hem de fer des de Catalunya per situar l'economia catalana en el lloc on voldríem que estigués. Però ara no volia parlar d'això, sinó de la influència d'aquest fet en el naixement d'un nou nacionalisme espanyol. Madrid és avui una potència econòmica. De manera que poder polític i poder econòmic ara van junts, i allò que no havia estat possible fa dos-cents o tres-cents anys, que és unificar nacionalment Espanya sota la direcció d'una burgesia nacional capaç d'encapçalar políticament el procés, com va succeir a França o Gran Bretanya, actualment es presenta des d'una òptica diferent. Naturalment, el temps no passa en va, i ara no és l'època dels mercats nacionals, sinó de la globalització. No tindria massa sentit que Espanya, dos-cents anys més tard, volgués construir el seu propi Estat-nació, quan els que ho són de veritat estan, els que més i els que menys, en fase de transformació, cap endins, cap a realitats polítiques descentralitzades i, cap enfora, en procés d'integració en realitats polítiques plurinacionals. Però que no sigui possible no significa que no constitueixi una bona base per a un projecte nacionalista espanyol.

Tota construcció nacional necessita construir la seva identitat, els seus símbols, el seu relat unificador. Espanya ha tendit molts cops a sobreponderar aquests aspectes, precisament per compensar les altres febleses. Ara, per exemple apareixen teories que volen rescriure la història dels idiomes, del català i del castellà. Segons alguns, la història d'Espanya seria similar a la de França: el

castellà, com el francès, és la llengua progressiva, i a mesura que es produeix la transformació econòmica i social d'Espanya es va imposant a les altres (al català, com ho feu el francès a l'occità), no per la repressió ni la força de la llei o l'obligatorietat, sinó, diguem-ho així, pel curs natural de les coses. Està clar que aquesta teoria lliga perfectament amb el que s'ha assenyalat abans sobre la nova relació de forces en el terreny econòmic. El que succeeix és que fins ara això no ha estat cert. La història ha estat més aviat la inversa: la renaixença del català va del bracet de l'aparició d'una burgesia industrial, que necessita un Estat diferent, més modern i democràtic, i que construeix el seu propi relat nacional. Però cadascú escriu la història des del present, i alguns, també alguns catalanistes, temen que l'idioma català ha anat perdent gruix davant del castellà i que el que no ha estat cert en el passat podria ser-ho en el futur.

No voldria arribar a conclusions precipitades en matèries que mereixen ser examinades més a fons. Però crec que podem afirmar que el PP insinua, és el menys que es pot dir, l'aparició d'un projecte nacionalista espanyol de nova planta, que es concreta en dos eixos: per una banda, en la potenciació de tot el que són els elements d'afirmació de la identitat nacional espanyola, en detriment de les altres identitats nacionals; per una altra, en la limitació de l'autogovern de les CCAA. No m'estendré en aquest aspecte, només cal veure el que ha fet el PP quan ha tingut majoria absoluta: el pla hidrològic, la llei d'Universitats, la llei d'estabilitat pressupostària. La mateixa concepció del finançament autonòmic, on sota una visió pretesament partidària de la responsabilitat fiscal, es reacciona sistemàticament a la contra davant de qualsevol intent d'establir nous tributs per part de les CCAA. El PP tracta, doncs, només que una mica tard, d'establir a Espanya l'Estat-nació que els seus ancestres no van saber construir quan tocava.

També són preocupants, en aquest sentit, els darrers canvis en el Tribunal Constitucional, que poden inaugurar una llarga etapa (perquè després dels nomenaments dels darrers magistrats ara n'han de venir altres que són a proposta exclusivament del govern) d'una visió molt més centralista i espanyolista de la jurisprudència emanada del Tribunal. Fins ara, com hem dit, el model d'Estat ha estat decidit sobretot per les forces polítiques, i el Tribunal Constitucional s'ha limitat a fer un paper d'àrbitre força imparcial (i de vegades més aviat tolerant amb els plantejaments més autonomistes). Ara pot passar a ser un actor també beligerant. Tot apunta en el mateix sentit: la dreta espanyola està tractant d'obrir una nova etapa de signe més centralista.

A Catalunya, aquesta nova etapa de la vida política espanyola es presenta amb uns perfils molt especials per l'aliança CiU-PP. Cal dir que aquesta nova situació té un aspecte positiu: hauria de portar a una certa normalitat en la configuració de l'espai polític a Catalunya. S'ha acabat un període de la nostra vida política en el que un partit, CiU, pretenia tenir el monopoli del catalanisme polític. Ara sembla clar que a Catalunya hi ha dos blocs: el de la dreta, amb el PP i CiU, i el de les forces progressistes, amb el PSC, ERC i IC, i el que s'està jugant és quin d'ells representarà en el nostre futur immediat el projecte majoritari del catalanisme polític que ara convé a Catalunya.

El govern de la Generalitat és presoner políticament d'aquest nacionalisme espanyol, dels vots del qual depèn en el Parlament de Catalunya. Fins les darreres eleccions, la situació era sempre la inversa. Mentre que els vots de CiU servien per

fer una o altra majoria al Parlament espanyol (llevat de les etapes de majoria absoluta del PSOE), CiU tenia al Parlament de Catalunya una situació prou confortable per no haver de dependre de ningú. De manera que podia presentar-se a l'opinió pública exhibint concessions per a la Generalitat gràcies a la seva força a Madrid. Aquesta tàctica no és especialment saludable en termes de país i d'autogovern, perquè confon els interessos de partit (el grup de CiU) amb els de la Generalitat. Però, en fi, servia per anar tirant. Però la situació és ara exactament la contrària. És el govern de la Generalitat, no CiU, qui depèn del govern del PP. L'autogovern de Catalunya està hipotecat a la voluntat d'un govern que està encapçalant un projecte nacionalista espanyol. El govern de la Generalitat està acceptant una darrera d'altra, sense cap capacitat de resposta, ni cap força negociadora real, un conjunt de decisions administratives i normatives del govern central, clarament negatives per als interessos del nostre autogovern. El catalanisme polític no està avui representat certament pel govern de la Generalitat ni per CiU.

La incidència del conflicte basc

El conflicte basc marca el present de l'Estat de les autonomies. Voldria limitar-me a fer unes observacions que tenen alguna cosa que veure amb el que estem tractant. El punt de partida de qualsevol sortida a la situació del País Basc s'hauria de basar en una doble premisa. Primera, que el principal problema que té la societat basca, i l'espanyola, és el terrorisme i la violència. No hi ha mort ni acte de violència que pugui ser justificable pels que es diuen demòcrates; i, per tant, és necessària la unió de tots els demòcrates contra el terrorisme i la violència. Segona, que al País Basc hi ha un conflicte polític no resolt, que concerneix a l'encaix de la societat basca amb Espanya, i que s'ha de resoldre dins de les institucions democràtiques. D'això se'n desprèn un corol·lari: el que no podem fer és, per un costat o per l'altre, justificar políticament el terrorisme. I en el fons, això és el que fan tant els que diuen que hi ha morts perquè hi ha un conflicte polític no resolt, com els que diuen que nacionalisme (o independentisme) i terrorisme són el mateix perquè persegueixen els mateixos fins. Ni el conflicte polític justifica el terrorisme, ni la negociació d'aquesta justificació ens ha de portar a negar que existeix un conflicte polític. Seria desitjable poder aplicar la fórmula Rabin –negociar com si no hi hagués terrorisme, combatre el terrorisme com si no hi hagués negociació– encara que és difícil aplicar aquesta màxima si els que negocien no estan en peu d'igualtat. Si uns s'hi juguen la vida i altres no. D'altra banda, resulta molt benintencionat, però probablement és poc realista, pretendre que la negociació política s'ha d'ajornar a l'eliminació del terrorisme i la violència. Per això és tant important separar aquests dos plànols (més plànols que tempus): el de la lluita contra el terrorisme, en el que tots els demòcrates haurien d'estar junts sense recels; i el de la negociació política, en el que evidentment les línies divisòries seran unes altres.

La segona observació és que durant els darrers anys hem assistit a una espiral política caracteritzada més per l'enfrontament entre nacionalismes, que per posar en primer pla l'objectiu comú de la lluita contra el terrorisme. Després de les eleccions les coses s'han calmat una mica, primer perquè els resultats han estat bastant eloqüents; i després, perquè en realitat, i ara queda bastant clar, darrera de l'ofensiva antinacionalista impulsada durant els darrers mesos hi havia en realitat

una clara voluntat de tensar la corda amb finalitats electorals. El nacionalisme basc és en bona part responsable d'aquesta escalada. No per haver signat la treva. Fins a cert punt és comprensible que tractés d'esgotar totes les possibilitats que oferia aquesta oportunitat. Sinó per no haver trencat amb Herri Batasuna l'endemà mateix del primer mort. Ara bé, l'ofensiva nacionalista espanyola i l'estratègia Mayor-Savater (el front nacional contra el front nacionalista), per dir-ho molt sintèticament, ha estat d'uns efectes summament negatius. Fonamentalment, es basava en dues línies essencials: primera, l'assimilació entre nacionalisme i terrorisme; i segona, en la utilització de la Constitució com element de divisió i no d'integració.

Nacionalistes i terroristes, es diu, són el mateix perquè volen els mateixos objectius, la independència o la sobirania del País Basc. És més, en alguns casos ha semblat que el veritable enemic era abans el nacionalisme que el terrorisme. No entraré ara en la qüestió dels fins i els mitjans, d'altra banda relativament coneguda i tractada. Està clar que no tots els fins són igualment legítims. No ho és l'holocaust, ni ho seria voler imposar un Estat racial. Tot això és prou sabut. Però tampoc és cert que un fi deixi de ser automàticament defensable perquè alguns dels que el defensen ho facin per mitjans il·legítims, és a dir, matant. I això és el que s'han dedicat a fer sistemàticament des del front nacional els Arenas, Rajoy, Savater o Mayor: culpar el PNV dels morts d'ETA perquè uns i altres perseguien els mateixos fins. És com si diguéssim que Aznar és el mateix que Tejero i Milans perquè tots volen la unitat d'Espanya. Aquesta estratègia ha conduït a que la línia divisòria de la política basca no fos entre els demòcrates (incloent-hi els nacionalistes) a un cantó i els violents a un altre, sinó entre el front nacional i el front nacionalista; no ha permès aïllar, com hauria estat desitjable, el terrorisme; i ha afeblit, finalment, la causa dels demòcrates. I aquesta divisió ha quedat definitivament consolidada amb la utilització de la Constitució com factor d'exclusió, com arma emprada en la contesa política per atacar l'adversari. Els constitucionalistes contra els nacionalistes. Així, no solament no hi ha hagut l'aliança dels demòcrates contra els terroristes, sinó que, a més, s'ha expulsat una part dels demòcrates (la majoria en les darreres eleccions) del regne de la Constitució. No sembla, certament, la millor manera de defensar-la i fer-la arrelar. Fer de la Constitució una bandera partidista és, per molt que es digui estimar-la, afeblir, no enfortir, la Constitució.

La situació del País Basc portarà, tard o d'hora, a que es plantegin algunes coses que fins fa poc semblaven tabús, com per exemple el dret d'autodeterminació. No crec que aquesta qüestió, en definitiva la qüestió de la sobirania, sigui avui el tema realment important. En el fons és un vestigi del paradigma de l'Estat-nació. Actualment anem cap a realitats polítiques plurinacionals, on s'imposen fórmules de sobirania compartida. La qüestió clau és cada cop més no qui exerceix realment la sobirania (perquè s'exerceix a diferents nivells per subjectes polítics, per demos, diferents) sinó el dels continguts polítics de l'autogovern; és a dir, el del poder real de cada nivell de govern i el de que es decideix realment en cada un d'ells. Però sigui com sigui, l'espiral política en el País Basc ha posat en primer pla del debat aquesta qüestió, que abans no hi era. Una cosa més que haurem d'agrair als aprenents de bruixot, als Mayor-Savater, que es van pensar, després de les manifestacions de dolor i de condemna que van seguir l'assassinat de M.A. Blanco, que el camp estava madur per derrotar políticament el nacionalisme, i que tot s'hi valia per tal d'assolir tan noble objectiu.

Ara tenim el debat de l'autodeterminació sobre la taula. Forma ja part de l'agenda política del País Basc. Veurem com reacciona el PP. Està realment el PP disposat a que pugui parlar-se de qualsevol cosa, sempre que sigui per procediments democràtics? És inacceptable utilitzar el terrorisme i la violència quan tot és plantejable dins dels canals democràtics. Ara bé, això pressuposa que, en reciprocitat, mai s'utilitzarà la violència per impedir allò que s'hagi decidit per canals democràtics, incloent l'autodeterminació i la independència. La lleialtat constitucional obligaria a arribar a un acord clar en aquest sentit, única forma de treure realment tota legitimitat a la violència. No és probable que es realitzi un referèndum sobre la independència del País Basc, i encara menys que, de realitzar-se, la societat basca hi votés a favor. Però és possible que obrir l'agenda política del País Basc a qüestions com aquesta permeti desbloquejar una situació que reclama a crits el diàleg entre les forces democràtiques. Altres països han mostrat que caben fórmules, inevitablement complexes, per avançar i que no poden haver-hi temes intocables, sempre que s'abordin dins dels canals previstos a l'Estat de dret. A l'Europa democràtica del segle XXI, i més en la perspectiva del que representa la integració política europea, les qüestions relatives a la sobirania adquireixen, haurien d'adquirir, una coloració molt menys dramàtica que en altres temps, i tot hauria de ser plantejable sempre que fos en un clima de llibertat, amb ple respecte als drets dels individus i a la voluntat de les societats afectades.

El necessari relleu en el catalanisme

En aquesta situació, el catalanisme té alguna cosa a dir. Ha de reclamar, avui més que mai, la lleialtat amb l'esperit del pacte constitucional: l'afirmació simultània de l'autogovern i la identitat nacional de Catalunya, per una banda, i de la realitat política espanyola com una realitat plurinacional i descentralitzada, per una altra. Ara, això vol dir, per un costat, que el catalanisme polític s'ha de comprometre amb el futur de l'Espanya democràtica; i, per l'altre, que aquesta Espanya democràtica ha de ser plural, respectuosa amb la realitat nacional i amb l'autogovern de Catalunya. Amb les dues coses: amb la seva realitat nacional i amb el seu autogovern. El compromís del catalanisme amb l'Espanya democràtica només és possible si aquesta és una Espanya plural i diversa. El de l'Espanya democràtica amb el nostre autogovern, només si el catalanisme s'implica activament en la realitat d'Espanya.

El catalanisme ha tingut sempre dues ànimes: l'autogovern de Catalunya i la reforma de l'Estat. Però aquestes dues ànimes no sempre s'han entès del tot bé. El catalanisme ha despertat sospites quan ha tractat d'estar al capdavant del procés de reforma de l'Estat en un sentit descentralitzador, perquè hi ha qui ha pogut pensar que en el fons volia afeblir l'Estat perquè era el que més convenia a Catalunya, i no transformar-lo perquè era el millor per a Espanya. I el cert és que quan el catalanisme ha intentat fer les dues coses, molt sovint o bé ha acabat sacrificant els objectius de l'autogovern en benefici de les seves opcions en política espanyola, o bé ha acabat arruïnant aquestes últimes per tal de mantenir una línia catalanista coherent. La veritat és que un catalanista no tindrà mai fàcil ser president del govern. No és fàcil, en tot cas, jugar des del catalanisme un paper capdavanter en la reforma de l'Estat. I tanmateix és imprescindible, perquè sense el catalanisme els motors de l'Espanya plural i descentralitzada queden notablement afeblits. Aquest és l'estret marge de maniobra en què ens belluguem:

un catalanisme prou implicat en aquest procés, perquè sense ell perd una força propulsora fonamental; però al mateix temps un catalanisme que no desperti recels respecte els seus fins reals, perquè en aquest cas la seva implicació resulta contraproduent. En definitiva, un catalanisme que cregui a la vegada en Catalunya i en Espanya. En l'Espanya plural i diversa, sí, una Espanya fins ara per fer, però finalment en una certa Espanya. I aquí, en aquesta confluència, el socialisme català esdevé una força política fonamental.

El projecte capaç de permetre aquest equilibri és el federalisme. És a dir, un projecte que afirma a la vegada Espanya, com una realitat plurinacional i un Estat descentralitzat, i Catalunya com una realitat nacional, que exerceix el seu autogovern dins d'aquella realitat; i totes elles, a més, dins de la perspectiva de la integració política europea, d'un federalisme europeu que s'haurà de construir també, no ho oblidem, sobre la base d'un model polític plurinacional. El federalisme és un projecte d'unió en llibertat, el federalisme és compartir el poder polític entre l'Estat i Catalunya. El federalisme no és la uniformitat, sinó la diversitat. El federalisme no com una revisió, sinó com un aprofundiment de l'Estat de les autonomies. El federalisme entès com una referència clara de quins han de ser els continguts polítics de l'autogovern.

És cert que no tots els federalismes són iguals, però també ho és que quan mirem al nostre entorn són els països federals, i només els països federals, els que han sabut conciliar l'autogovern dels seus territoris amb l'existència d'una realitat política d'àmbit superior en la que aquells s'hi troben integrats. Els que critiquen el projecte federalista i l'ataquen per inconcret haurien de concretar ells mateixos, i dir quins són els models de descentralització en els que creuen que s'hauria d'inspirar l'articulació de Catalunya amb l'Estat, a no ser que pensessin que estem en condicions d'oferir al món una solució màgica. I molt em temo que aquests models són també relativament coneguts: en un cas, el dels estats unitaris (amb més o menys grau de descentralització, que de tots n'hi ha, però en tot cas preservant en l'essencial el poder polític en mans del govern central) i en l'altre cas el de la independència, que nega la possibilitat de compartir el poder polític entre l'Estat i el govern autonòmic.

Apostar per un projecte federalista és, doncs, concretar més que aquells que no se sap per quin model aposten. Ara bé, el federalisme ens serveix de guia sobretot per definir els continguts polítics de l'autogovern, per definir el poder polític que aspirem a exercir des de la pròpia societat catalana. Aquí tenim molt a aprendre i molt encara a fer abans no ens situem a l'alçada de la major part de països federals, perquè fins ara hem progressat molt en la descentralització de la despesa i de la capacitat de gestió i força menys en la del poder polític. Per això és fonamental establir una proposta amb els continguts polítics de l'autogovern als que aspirem, fer-ho amb tota l'ambició necessària i tractar d'assolir un pacte entorn d'ells entre totes les forces polítiques catalanes. Una proposta d'aquest tipus s'hauria de materialitzar en quatre punts fonamentals: aprofundir apreciablement en la capacitat efectiva per decidir sobre les nostres competències i per poder formular polítiques pròpies, revisant si és precís les lleis bàsiques de l'Estat; assegurar, a través del Senat o dels mecanismes apropiats, la participació de la Generalitat en la formulació de la voluntat estatal en totes aquelles qüestions que afecten a la distribució territorial del poder polític; establir els mecanismes que permetin la presència de les CCAA en les institucions de la UE; reformar en la línia

d'una efectiva responsabilitat fiscal i una igualtat de recursos el sistema de finançament. En tots aquests camps, a més, cal que estiguin presents de forma palesa les implicacions que té el fet nacional i el reconeixement constitucional de les nacionalitats. Aquesta és una agenda factible, i alguns dels documents presentats en la Comissió creada al Parlament de Catalunya per a l'aprofundiment de l'autogovern són una excel·lent base de treball en aquest sentit.

Aquesta proposta federalista és l'únic projecte polític capaç de respondre a l'esperit del pacte constitucional, quan aquest apareixia com la superació d'un contenciós històric pendent. Els socialistes catalans podem presentar un projecte comú de convivència, superador d'enfrontaments històrics, autènticament fidel a l'esperit de la Constitució. Aquest projecte és un projecte per Espanya. Des d'aquest punt de vista, pot afirmar-se que des de Catalunya hem de tenir una política per a Espanya i que només aquesta pot permetre la materialització d'un projecte espanyol de convivència; ja que el projecte centralista no és un projecte de convivència, sinó de dominació i d'exclusió. Un projecte per a Espanya des de Catalunya. Un projecte per a Catalunya des d'Espanya, ja que es tracta de donar satisfacció a les aspiracions a l'autogovern del poble de Catalunya, a partir d'una nova concepció del conjunt de l'Estat. Són dues cares de la mateixa moneda, que hauran de resoldre's simultàniament, perquè se'n pugui resoldre alguna de les dues.

Ara cal formular una proposta catalana en aquesta direcció, una iniciativa política que reafirmi l'autogovern de Catalunya i el compromís amb una Espanya plural i respectuosa amb la diversitat. Aquesta Catalunya té alguna cosa a dir. Sobre el futur de l'Espanya plural. També en el conflicte basc, probablement, del que no ens en podem desentendre; i en el que, sense pretendre donar lliçons a ningú, podem explicar que a Catalunya hem assolit uns nivells d'autogovern com mai abans en la nostra història recent, sense posar en cap moment en perill la convivència pacífica ni la unitat civil entre els catalans. I perquè, sense caure en l'autocomplaença, podem sentir l'orgull d'un model català que és posat com exemple en molts llocs. Per això cal un pacte entre totes les forces de signe catalanista. Però no hi haurà pacte sense un nou lideratge, un nou impuls, un nou entusiasme, un nou convenciment en els plantejaments del catalanisme. Cal que algú aixequi la bandera i indiqui el camí a seguir.

El catalanisme de CiU no està en condicions d'oferir aquest iniciativa. El govern de la Generalitat està hipotecat al nacionalisme espanyol. Durant aquestes dues dècades, CiU, i molt en especial Jordi Pujol, han sabut encapçalar el projecte majoritari del catalanisme. Ha estat un projecte que ha situat en el centre de les seves preocupacions la recuperació de la identitat. Ha jugat el seu paper i mereix un reconeixement. Ara aquest projecte està esgotat, i està supeditat al nacionalisme espanyol. No pot representar més els interessos de Catalunya ni oferir perspectives a l'Estat de les autonomies. Acceptant, per descomptat, el pluralisme del catalanisme, cal un relleu en el projecte majoritari del catalanisme.

El catalanisme ha de jugar un cop més la carta de la implicació en la política espanyola. De formular propostes pensant no només en Catalunya, sinó en el conjunt de l'Estat. Ho ha de fer per sentit de la responsabilitat, per solidaritat amb els altres pobles d'Espanya, i també per interès propi. El catalanisme ha de ser generós. Quan ho ha estat, s'ha guanyat el respecte i l'admiració de la resta

d'Espanya i ha gaudit d'una gran autoritat política. Aquesta és doncs la via a seguir. Però el catalanisme necessita saber que els seus plantejaments bàsics són compresos i compartits també fora de Catalunya. I en aquest punt, no tots els interlocutors són iguals. No ho han estat en el passat i no ho són ara. És per això que, enfront del projecte nacionalista de la dreta espanyola, s'han d'erigir unes forces polítiques de signe progressista que responguin a la generositat amb generositat, a la implicació de Catalunya amb Espanya amb el compromís actiu d'Espanya en les aspiracions a l'autogovern del poble de Catalunya, i amb el respecte a la seva identitat, la seva llengua i la seva cultura.